Iranian Journal of Anthropological Research (IJAR)

Online ISSN: 2251-8193

Journal Homepage: https://ijar.ut.ac.ir/

Anthropology of Poetry: Poeticizing in the Field of Anthropology

Minoo salimi [1]✉

1. Assistant Professor, Department of Anthropology, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: Salimi.minoo@ut.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received
2026-06-07
Received in revised form
2026-09-12
Accepted
2026-09-26
Available online
2026-11-19

Keywords:
Anthropology of poetry
Culture
Poet
Reflexivity

ABSTRACT

Objective: Classical anthropology generally focuses on an approach in which the anthropologist spends a prolonged period in the field, documents people's actions and thoughts, and explains patterns of human behavior. With the postmodern critique of ethnography, anthropologists working in more innovative ways engage in a powerful and contested dialogue about the relationship between cultural reality and ethnographic representation. Although the bulk of ethnographic writing has remained predominantly prose, with the creative turn in the postmodern text, we witness the emergence of anthropological poetry. Poetic art allows the anthropologist to make meaning of the subjectivities and contradictions experienced in the "field." In this article, as an anthropologist and a poet, I focus on one of the dynamic and emerging branches of anthropological research namely, anthropological poetry and poetic ethnography in order to answer two important questions: How can poetry help anthropologists write more profoundly about their own and others' ways of life in the anthropological field? How can ethnographic poetry assist ethnography in exploring and illuminating cultural boundaries?

Method: The present study employs a qualitative, interpretive analytical approach to examine how the form of poetry influences anthropological meaning and insight, and to elucidate the relationship between anthropology and poetry. Using thematic analysis, the fundamental themes (presence and absence, rupture and connection, transcendence, representation of lived experience, self-reflexivity) were identified and interpreted through the comparative method.

Results The findings of this article indicate that while classical anthropology concealed the anthropologist's subjectivity, contemporary anthropology regards the anthropologist's presence as far more productive. Anthropological poetry, in addition to its aesthetic function, is a form of "communicative action" and "reflexivity." This kind of poetry both gives language to the silences and ambiguities of culture and, by documenting rituals, beliefs, and intangible heritage, reflects social and ritual functions.

Conclusions For anthropologists, poetry is a comprehensive mirror of the lifeways, collective beliefs, and cultural characteristics of the people of a land. Anthropological poetry provides a way for anthropology to remain relevant, fresh, and novel in relation to a culture years after studies of that culture have been conducted.

Cite this article: Salimi, Minoo. (2026). Anthropology of poetry: poeticizing in the field of anthropology. *Iranian Journal of Anthropological Research*, *16*(2), 50-66. https://doi.org/10.22059/ijar.2026.415900.459981

© The author(s) retain the copyright. **Publisher**: University of Tehran Press.
DOI: https://doi.org/10.22059/ijar.2026.415900.459981

Introduction

Classical anthropology typically focuses on the anthropologist's prolonged presence in the field, documenting people's actions and thoughts, and explaining patterns of human behavior, while concealing the anthropologist's subjectivity and presence. With the postmodern critique of ethnography, anthropologists working in more innovative ways have entered into a critical dialogue about power, the relationship between cultural reality and ethnographic representation, and the boundaries of representation. Although the bulk of ethnographic writing has remained prose, the creative turn in postmodern texts has paved the way for the emergence of anthropological poetry and poetic ethnography. Poetry can help the anthropologist reduce tensions between themselves and the community under study, make meaning of the subjectivities and contradictions experienced in the field, and write more profoundly about their own and others' lives. Focusing on the anthropology of poetry and poetic ethnography, this article answers two main questions: How can poetry help anthropologists write more profoundly about their own and others' ways of life in the anthropological field? And how can ethnographic poetry assist ethnography in exploring and illuminating cultural boundaries? It also asks how the relationship between anthropology and poetry is defined for the anthropologist.

Method

This research employs a qualitative, interpretive-analytical approach. Since the main objective of the article is to examine how the form of poetry influences anthropological meaning and insight and to elucidate the relationship between anthropology and poetry, the research method is based on documentary study and a systematic review of theoretical and empirical sources in the field of anthropology of poetry and poetic ethnography. The sources studied include books, articles, poetry collections, and ethnographies that address the relationship between anthropology and poetry, anthropological poetry, and poetic ethnography. Data collection was carried out through library research and purposeful searches in specialized databases and written sources. Data analysis was performed using thematic analysis; thus, after studying and extracting the main statements, concepts, and arguments from the texts, fundamental themes such as "presence and absence," "rupture and connection," "transcendence," "representation of lived experience," and "self-reflexivity" were identified, categorized, and interpreted through the constant comparative method within the framework of classical and postmodern anthropological theories. To increase the validity and accuracy of the findings, two strategies were used: informal peer debriefing and source triangulation. The author, as an anthropologist and poet, was present in the research field and drew on lived experience and personal reflexivity as a complementary source a feature that places the research within reflexive studies without reducing reliance on documentary evidence and theoretical arguments.

Results

The findings show that while classical anthropology concealed the anthropologist's subjectivity, contemporary anthropology regards the anthropologist's presence as far more

productive. Anthropological poetry, in addition to its aesthetic function, is a form of "communicative action" and "reflexivity." This kind of poetry both gives language to the silences and ambiguities of culture and, by documenting rituals, beliefs, and intangible heritage, reflects social and ritual functions. The article identifies the main constructs of the anthropology of poetry as follows: presence and absence (the human being as a mystery), rupture and connection (the human being as a boundary being), transcendence (the human being as a fluid possibility rather than a fixed reality), representation of lived experience, and self-reflexivity (the ethnographer's footprint in the text). It also considers the preservation and documentation of intangible heritage and the social and ritual function of poetry. Anthropological poetry is composed based on field experience or the study of enculturation, represents at least one of the five constructs, and while possessing aesthetic value, remains faithful to ethnographic data. An examination of examples from Iranian anthropologist-poets such as Bijan Kalaki, Kazem Sadat Ashkouri, Mohammad Asadian, Mohsen Mihan-Doust, Asghar Askari Khanqah, and newer voices such as Afshin Naderi Mazjin, Alireza Hassanzadeh, Mohsen Panahi, and Minou Salimi shows that poetry can represent cultural experience, ritual life, indigenous knowledge, and collective beliefs. The analysis of sample poems also shows how poetic form reveals cultural layers, lived experience, and the dialectic of presence and absence.

Discussion

The findings are interpreted within the framework of the postmodern critique of ethnographic representation and the transition from pattern-oriented classical anthropology to experimental, reflexive, and dialogic forms. Anthropological poetry is not a decorative supplement to ethnography but a critical genre that can articulate the unsaid, the ambiguous, and the emotional dimensions of the field. The identified constructs show that poetry places the human being at the intersection of presence and absence, rupture and connection, and lived experience and transcendence. The Iranian examples show that anthropologist-poets can localize anthropological insight within rituals, oral literature, myths, and indigenous cultural practices. The article raises three main limitations of this field: the tension between scientific validity and aesthetic value, the inaccurate perception of anthropological poetry in scientific writing, and the difficulty of defining criteria for good anthropological poetry. These tensions are viewed not as absolute obstacles but as grounds for methodological creativity and the expansion of the boundaries of anthropological writing.

Conclusions

For anthropologists, poetry is a comprehensive mirror of the lifeways, collective beliefs, and cultural characteristics of the people of a land. Through poetry, anthropologists can discover and reveal the cultural and biological layers of human beings. Anthropological poetry provides a way for anthropology to remain relevant, fresh, and novel years after field studies. This kind of poetry is a form of empathetic communication with research subjects and the creation of new cognitive and emotional spaces through the displacement of

methodological boundaries. Despite its advantages, the field of anthropology of poetry faces limitations regarding the relationship between scientific validity and aesthetic value, academic acceptance, and evaluation criteria. The article recommends that anthropologist-poets publish their poetry along with a short note about its field source, present poetry alongside their analytical work, and establish tripartite review panels consisting of an anthropologist, a poet, and an anthropologist-poet to evaluate anthropological poetry works.

Funding

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of interest

The author declares no conflict of interest.

Ethical considerations

The author avoided data fabrication, falsification, and plagiarism, and any form of research misconduct.

Data availability statement

The study is based on published theoretical and empirical sources on the anthropology of poetry and poetic ethnography. No new empirical datasets were generated; all sources are cited in the article.

پژوهش‌های انسان شناسی ایران

شاپا الکترونیکی: ۸۱۹۳-۲۲۵۱

Journal Homepage: https://ijar.ut.ac.ir/

انسان‌شناسی شعر؛ شاعری در میدان انسان‌شناسی

مینو سلیمی [۱] ✉

۱. استادیار گروه انسان شناسی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: Salimi.minoo@ut.ac.ir

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:
مقاله پژوهشی

تاریخچه مقاله:
تاریخ دریافت:
۱۴۰۵/۰۳/۱۷
تاریخ بازنگری:
۱۴۰۵/۰۶/۲۱
تاریخ پذیرش:
۱۴۰۵/۰۷/۰۴
تاریخ انتشار:
۱۴۰۵/۰۸/۲۸

کلیدواژه‌ها:
انسان‌شناسی شعر
بازتاب اندیشی
شاعر
فرهنگ

چکیده

هدف- انسان‌شناسی کلاسیک عموما بر رویکردی در انسان‌شناسی تمرکز دارد که انسان‌شناس در میدانش، زمانی طولانی را سپری کرده، اعمال و افکار مردم را مستند سازی نموده و الگوهای رفتار انسانی را تبیین می‌کند. با نقد پست مدرن از مردم‌نگاری، انسان-شناسانی که با شیوه‌های نوآورانه‌تر کار می‌کنند، درگیر گفت‌وگویی پر قدرت و مناقشه برانگیز درباره رابطه واقعیت فرهنگی با بیان مردم‌نگارانه می‌شوند. با وجود این‌که بخش عمده‌ای از نوشتارهای مردم‌نگارانه، عمدتا منثور باقی مانده‌اند، با چرخش خلاقانه در متن پست‌مدرن، شاهد ظهور شعر انسان‌شناسانه هستیم. هنر شاعرانه، به انسان‌شناس اجازه می‌دهد تا ذهنیت‌ها و تضادهای تجربه شده در «میدان» را معنا دهد. در این مقاله، به عنوان یک انسان‌شناس و شاعر بر یکی از رشته‌های پویا و نوین پژوهش‌های انسان‌شناسی یعنی شعر انسان‌شناسانه و مردم‌نگاری شاعرانه تمرکز می‌کنم، تا به دو پرسش مهم پاسخ دهم؛ شعر چگونه می‌تواند به انسان‌شناسان کمک کند تا آنان بتوانند به صورت ژرف‌تری درباره نحوه زندگی خودشان و دیگران در میدان انسان‌شناسی بنویسند؟ چگونه شعر مردم‌نگارانه می‌تواند به مردم‌نگاری در کاوش و روشن‌سازی مرزهای فرهنگی کمک کند؟

روش- پژوهش حاضر با رویکردی کیفی و از نوع تحلیلی تفسیری به مطالعه چگونگی تأثیر فرم شعر بر معنا و بینش انسان‌شناختی و نیز تبیین نسبت میان انسان‌شناسی و شعر می‌پردازد. در این پژوهش با استفاده از تحلیل مضمون، مضامین بنیادین (حضور و غیاب، گسست و پیوند، فراروی، بازنمایی تجربه زیسته، خودبازتابی) شناسایی و با روش مقایسه تفسیر شدند.

یافته‌ها- یافته‌های این مقاله نشان می‌دهد، اگر انسان‌شناسی کلاسیک، سوژه‌گی انسان‌شناس را پنهان می‌کرد، انسان‌شناسی نوین به مراتب حضور انسان‌شناس را ثمربخش‌تر می‌داند. شعر انسان‌شناسانه افزون بر کارکرد زیبایی‌شناختی، شکلی از «کنش ارتباطی» و «بازتاب‌اندیشی» است. این گونه شعر هم سکوت‌ها و ابهام‌های فرهنگ را به زبان می‌کشاند و هم با ثبت آیین‌ها، باورها و میراث ناملموس، کارکردهایی اجتماعی و آیینی را بازتاب می‌دهد.

نتیجه‌گیری- برای انسان‌شناسان، شعر آیینه تمام نمایی از شیوه‌های زیستی و باورهای جمعی و ویژگی‌های فرهنگی مردمان یک سرزمین است. شعر انسان‌شناسانه، راهی فراهم می‌آورد تا انسان‌شناسی سال‌ها پس از انجام مطالعات یک فرهنگ، نسبت به آن مرتبط، تازه و نو باقی بماند.

استناد: سلیمی، مینو (۱۴۰۵). انسان‌شناسی شعر؛ شاعری در میدان انسان‌شناسی. *پژوهش های انسان شناسی ایران*، ۱۶ (۲)، ۵۰-۶۶.
https://doi.org/10.22059/ijar.2026.415900.459981

ناشر: انتشارات دانشگاه تهران.

© نویسندگان.

مقدمه

انسان‌شناسی با چالش‌های مهمی در مورد روش‌ها، موضوع مورد شناخت خود و شیوه نگارش مردم‌نگاری مواجه است. انسان‌شناسانی که نمی‌توانند اعتماد جامعه مورد مطالعه خود را کسب کنند از مهمترین ویژگی‌های فرهنگی جامعه آگاه نخواهند شد. انسان‌شناس تا زمانی که نتواند به شخصی قابل اعتماد در جامعه مورد مطالعه خود تبدیل شود، مزاحم تلقی می‌شود. دستیابی به اعتماد در جامعه مورد مطالعه برای او امری زمان‌بر است و برای این مهم، گاه به طور ناخواسته به پیامدهای عاطفی و اجتماعی ناخوشایند دچار می‌شود (وایتمن، ۱۹۹۸). شعر به انسان‌شناسان شاعر کمک می‌کند که با تنش‌های به وجود آمده در میدان راحت‌تر رو به رو شوند. شعر زبانی برانگیزاننده دارد. ارتباطات سریع را امکان‌پذیر می‌کند. هنر شاعرانه، به انسان‌شناس اجازه می‌دهد تا ذهنیت‌ها و تضادهای تجربه شده در «میدان» را معنا دهد. اگر مردم‌نگاری، همانطور که دبورا باتاگلیا[1] گفته؛ یک تکنیک تولید دانش است که عدم قطعیت‌های ثمربخش و امکان‌های گسست‌زا را ایجاد می‌کند، شعر مردم‌نگارانه فرمی مناسب برای کاوش در شک و تردیدهایی است که هنگام انجام یک مطالعه فرهنگی برای محقق پدیدار می‌شوند (باتاگلیا، ۱۹۹۹: ۱۱۴).

انسان‌شناسان می‌توانند از فرم شعر، برای تقویت ارتباطات و گسست بین مردم مورد مطالعه خود و واقعیت‌های سخت و خشن زندگی استفاده کنند. اگر انسان‌شناسی کلاسیک، سوژه‌گی انسان‌شناس را پنهان می‌کرد، انسان‌شناسی نوین به مراتب حضور انسان‌شناس را ثمربخش‌تر می‌داند. انسان‌شناس شاعر، اعتماد و امکان پیوسته شدن به میدان پژوهش در انسان‌شناسی را می‌آفریند. احساسات جامعه مورد بررسی خود را مورد مطالعه قرار می‌دهد. صدای شعر او، صدای احساسات خودِ او و مردمی است که در میدان مورد مطالعه در تعامل با یکدیگر به سر می‌برند. بدون دخالت انسان‌شناس از یادگیری درباره سایر جوامع یا درباره مرزهای فرهنگی و افراد خاص باز می‌مانیم. این نقاط کشمکش، دقیقا عرصه‌های پژوهشی‌ای هستند که شعر انسان‌شناسانه می‌تواند توجه ما را به آن‌ها جلب کند (کانمن- تیلور [2]، ۲۰۰۸). در این مقاله، به عنوان یک انسان‌شناس و شاعر بر یکی از رشته‌های پویا و نوین پژوهش‌های انسان‌شناسی، یعنی شعر انسان‌شناسانه و یا مردم‌نگاری شاعرانه تمرکز می‌کنم. این مقاله درصدد پاسخگویی به سوالاتی مانند؛ شعر چگونه می‌تواند به انسان‌شناسان کمک کند تا آنان بتوانند به صورت ژرف‌تری درباره نحوه زندگی خودشان و دیگران در میدان انسان‌شناسی بنویسند؟ چگونه شعر مردم‌نگارانه می‌تواند به مردم‌نگاری در کاوش و روشن‌سازی مرزهای فرهنگی کمک کند؟ رابطه انسان‌شناسی و شعر برای انسان‌شناس چگونه تعریف می‌شود؟

گام‌های آغازین: انسان‌شناسی شعر

انسان‌شناسی کلاسیک عموما بر رویکردی در انسان‌شناسی تمرکز دارد که انسان‌شناس در میدانش، زمانی طولانی را سپری کرده، اعمال و افکار مردم را مستند سازی نموده و الگوهای رفتار انسانی را تبیین می‌کند. رناتو روزالدو[3] یکی از انسان‌شناسان پسااستعماری و تجربی‌گرا است که نارضایتی فزاینده‌ای از تعریف انسان‌شناسی به مثابه ژانری یکپارچه ابراز می دارد. این تعریف صرفا بر الگوهای فرهنگی تمرکز دارد. روزالدو استدلال می‌کند که انسان‌شناسی کلاسیک پیش از دهه ۱۹۷۰ بر الگوهای مشترک تاکید داشته و فرآیندهای تغییر و ناسازگاری‌ها، تعارض‌ها و تناقض‌های درونی را نادیده می‌گیرد. با تعریف فرهنگ به مثابه مجموعه‌ای از معانی مشترک، هنجارهای کلاسیک تحلیل، مطالعه حوزه‌های تفاوت در درون فرهنگ‌ها و میان آن‌ها را دشوار می‌سازند. از منظر کلاسیک، مرزهای فرهنگی، بیش از آنکه حوزه‌های محوری برای پژوهش به نظر برسند استثناهایی به نظر می‌رسند که آزار دهنده‌اند (روزالدو، ۱۹۸۹). با نقد پست مدرن از مردم‌نگاری، اصطلاحات کلاسیکی مانند «الگو» یا «ساختار» جای خود را به مفاهیمی مانند «تلفیق» یا «آمیختگی» می‌دهند. انسان‌شناسان تجربه‌گرای معاصر، مواجهه مردم‌نگارانه خود را در میانه «مرزهای فرهنگی» ترجیح می‌دهند. انسان‌شناسانی که در شیوه‌های نوآوارنه‌تر کار می‌کنند، درگیر گفت‌

[1] -Debbora Battaglia
[2] -Cahnmann & Taylor.
[3] - Renato Rosaldo.

وگویی پر قدرت و مناقشه برانگیز درباره رابطه واقعیت فرهنگی با بیان مردم‌نگارانه می‌شوند. بخش عمده‌ای از نوشتارهای مردم‌نگارانه، همچنان منثور یا عمدتا منثور باقی می‌مانند، اما با چرخش خلاقانه در متن پست‌مدرن، شاهد ظهور شعر انسان‌شناسانه هستیم. در این چرخش توجه از مرزهای فرهنگی میان نثر و دانش به شعر و هنر تغییر می‌یابد (مَی‌نارد، ۲۰۰۸).

از دهه ۱۹۹۰ میلادی، رویکردهای تجربی در مردم‌نگاری گسترش یافته‌اند، بدون اینکه هیچ شکل واحدی از آن، ادعای ایجاد یک امر روشنگرانه را داشته باشد؛ این روزها ممکن است رمان‌ها، خاطرات، زندگی‌نامه‌های مردم‌نگارانه با تلفیقی از اشکال چندگانه را در آثار کسانی مانند (بِهار،۱۹۹۳، ۱۹۹۶، ۲۰۰۸؛ گاتلیب و گراهام ۱۹۹۴؛ جکسون ۱۹۸۶؛ نیرایان ۱۹۹۵؛ استولر، ۱۹۹۷–۱۹۹۹)[1] ببینیم. امروزه تاکید بر شعر انسان‌شناسانه یکی از شیوه‌های پرشور پژوهش انسان‌شناختی است. از اواسط دهه ۱۹۸۰، انسان‌شناسی هم به نظریه ادبی و هم به اشکال ادبی گشوده‌تر شده است و شعر انسان‌شناسانه را به شیوه‌ایی از بازنمایی در جریان اصلی در انسان‌شناسی تبدیل کرده است (دانیل و پک ۱۹۹۶؛ دایموند ۱۹۸۶؛ مَی نارد ۲۰۰۸– ۲۰۰۱؛ تدلاک و مانهایم ۱۹۹۵)[2]. همچنان که شعر انسان‌شناسانه با تدوام بیشتری در مجامع علمی در کنار نثر انسان‌شناسانه ظاهر می‌شود، بسیاری از انسان‌شناسان ممکن است با این پرسش روبه‌رو شوند که شعر چگونه به مطالعات انسان‌شناسی می‌تواند کمک کند و انسان‌شناسان شاعر چگونه می‌توانند شعری انسان‌شناسانه بسرایند؟ با وجود داشتن پیوندهایی هر چند اندک، نباید شعر انسان‌شناسانه را با «شعر قومی» اشتباه گرفت. مفهوم «شعر قومی» که در سال ۱۹۶۸ توسط شاعر انسان‌شناس، جروم روتنبرگ[3] ابداع شد (برادی[4]، ۲۰۰۳) بر اصول زیبایی‌شناختی شعر شفاهی بومیان و تفاوت‌های احتمالی این شعر با ادبیات غرب و نیز ترجمه شعرهای شفاهی متمرکز است (هَیمِز، ۱۹۸۱ و ۲۰۰۳؛ روتنبرگ، ۱۹۸۵؛ تدلاک، ۱۹۸۵)[5]. بسیاری از انسان‌شناسان «شعرهای قومی» را مطالعه کرده‌اند و یا به طور مشخص به سرودن «شعر انسان‌شناسانه» پرداخته‌اند. این اشعار، شعرهایی هستند که انسان‌شناسان شاعر بر اساس مطالعه میدانی خود می‌سرایند. از جمله شاعران انسان‌شناس می‌توان از روث بندیکت (۱۹۳۴)، استنلی دایموند (۱۹۸۶)، پل فریدریش (۲۰۰۶)، دل هَیمِز (۱۹۹۳)، مایکل جکسون (۱۹۸۹)، آدری کوسرو (۲۰۰۲، ۲۰۰۷)، آیوان برادی (۱۹۹۱، ۲۰۰۳)، رناتو روزالدو (۲۰۰۱، ۲۰۰۶) و نومی استون (۲۰۰۸)[6] نام برد.

در گذشته، انسان‌شناسان شاعر، شعرهای خود را به شکلی محتاطانه و جدا از کار میدانی خود می‌سرودند. روث بندیکت[7]، یکی از نخستین زنان انسان‌شناس است. کتاب او به نام «الگوهای فرهنگ[8] (۱۹۳۴)» جامعه را با تنوع فرهنگی آشنا کرد. او اشعار خود را با نام مستعار منتشر کرد. روث بندیکت، نام خود را از فرانتس بوآس[9] و دیگر همکاران دانشگاهیش پنهان نگه می‌داشت (بِهار، ۲۰۰۸). در گذشته اشاره به شعر در مطالعات دانشگاهی و میدانی این خطر را به همراه داشت که پژوهش علمی، یک اثر تخیلی قلمداد شود (کانمن– تیلور، ۲۰۰۸). اگر چه این نگرش ممکن است هنوز در برخی محافل علمی وجود داشته باشد، اما شعر انسان‌شناسانه به طور فزاینده‌ای در حال تبدیل شدن به تلاشی علمی جهت دستیابی و انتقال فهم فرهنگی در میدان انسان‌شناسی است. انسان‌شناسانی که به فرم‌های شاعرانه‌تر نثر می‌پردازند و شعر شفاهی بومیان را تحلیل و تفسیر می‌کنند، مهارت‌های خود را به عنوان شاعر گسترش می‌دهند. این انسان‌شناسان طیفی را تعریف می‌کنند که در مسیری از مردم‌نگاری تا شعر مردم‌نگارانه و مردم‌نگاری شعر امتداد دارد. آنچه که در حوزه مطالعاتی انسان‌شناسی شعر قرار می‌گیرد، جایی است که مردم‌نگاری و شعر به هم می‌رسند و به دانش انسان‌شناختی روحیه پیوند خلاقانه می‌بخشند. به عبارتی در این حوزه مهم است، روایت‌های مردم‌نگارانه ما چگونه باشند؟ چگونه گونه‌های نوشتار خلاقانه، مانند شعر، می‌توانند مشروعیت و حقیقت پژوهش

[1] - Behar, Gottlieb &Graham,Jackson,Niriyan,Stoller.
[2] -Daniel & Peck, Maynard, Tarn,Tedlock & Mannheim.
[3] -Jerome Rotenberg.
[4] -Brady.
[5] -Hymes, Rotenberg,Tedlock.
[6] -Diamond,Friedrich,Hymes,Jacson,,Kusserow,Brady,Rosaldo,Stone.
[7] -Ruth Benedict.
[8] -Patterns of Culture.
[9] -Franz Boas.

انسان‌شناختی را بازسازی کنند؟ ژانرهایی که می‌نویسیم چگونه قادرند درباره اصول فرهنگی بنیادین، ارزش‌ها و پیش‌فرض‌هایی که آنها را بدیهی می‌پنداریم سخن بگویند؟ شعر مردم‌نگارانه چه پرسش‌هایی درباره آموزش مردم‌نگاری، اعتبار و کیفیت و صلاحیت زیبایی‌شناختی را مطرح می‌کند؟ اگرچه ما قطعا از ارزش بالقوه نثر مردم‌نگارانه چشم نپوشیده‌ایم، اما معتقدیم شعر مردم‌نگارانه، می‌تواند بینش‌های مهمی ارایه دهد و برای هر دو گروه داخلی و بیرونی خلاصه‌ای از ماهیت اصلی اساسی‌ترین و اغلب تلویحی‌ترین فرضیات فرهنگی‌مان را در یک قالب فشرده ارایه کند (مَی‌نارد، ۲۰۰۸). بدون شک، شعر مردم‌نگارانه سرشار از ادعاهایی در راستای چیزی است که سو آلن تامپسون[1] (۱۹۹۷)، آن را «نوشتن ناگفتنی‌ها[2]» می‌نامد. از نظر تامپسون، بهترین شعرها می‌کوشند آنچه را که بیان نشدنی است بیان کنند و در این کار نیز موفق می‌شوند. یا همانطور که ماروین بل[3] شاعر، به سادگی می‌گوید: «شعر می‌تواند با گزینش واژگان، معنایی فراتر از آنان بیافریند» (بل، ۱۹۹۷، ۴۵). چارلز سیمیچ[4] این مفهوم را به طور خلاصه چنین بیان می‌کند؛ «شعر واژه‌هایی شگفت‌انگیز و حقیقتی خاموش است» (سیمیچ، ۱۹۹۰: ۲۷).

شعر مدرن و به ویژه پست مدرن، مانند بسیاری از مردم‌نگاری‌های متاخر از منظم بودن بیش از حد و جمع‌بندی‌های فراگیر واهمه دارد. استدلال این است که کنش‌های فرهنگی ذاتا آشفته، حتی ناقص یا ناسازگار هستند؛ شعر و مردم‌نگاری نیز باید از سیستم یا تقارن بیش از حد نتیجه‌گیری‌های مرتب و مشکوک و شعارزدگی زیاد پرهیز کنند. همانطور که مَی‌نارد (۲۰۰۸) در جای دیگر خاطر نشان می‌کند، شاعران ممکن است از زبان بیگانه شده و به آن مشکوک باشند، اما بارها و بارها مرزهای آن را برای توصیف می‌آزمایند، یا به قول پل فریدریش (۱۹۹۶)، قدرت آن را در خلاصه کردن و جمع بندی می‌سنجند. او برای شعر و نه فقط شعر مردم‌نگارانه استدلالی دوگانه ارایه می‌دهد: شعر، دسترسی مهمی به فرهنگ‌های خاص فراهم می‌کند و به ما کمک می‌کند تا برای مفهوم لغزنده فرهنگ به خودی خود واژگانی بیابیم. شعر روایی یا غنایی موفق می‌تواند ظرایف و پیچیدگی‌های یک فرهنگ را بازنمایی کند. شعر به معنای دوم نیز فرهنگی است. به دلیل ظرافت موجز و غیرمستقیم آن، همانند فرهنگ، شعر کنایی و اشاره‌گر است. بیان شاعرانه در برابر آن نوع روشمندی و علم‌گرایی انسان‌شناسی کلاسیک که فرهنگ را به عنوان یک کتاب راهنمایی عملیاتی می‌دید، تاب نمی‌آورد. شعر و فرهنگ سرشار از غیرمستقیم‌گویی، ابهام، خلا و در حقیقت سرشار از سکوت محض است (فریدریش، ۱۹۹۶، مَی‌نارد، ۲۰۰۸).

شعر انسان‌شناسانه، لزوما بینش‌مندتر یا دارای امتیاز بیشتری نسبت به نثر در انسان‌شناسی نیست. مطالعات کلاسیک انسان‌شناسانه درباره دیگری جای خود را به چرخشی تجربی‌تر، یعنی، خود مردم‌نگاری داده است. انسان‌شناسانی که اجتماعات اصلی خود را مطالعه می‌کنند می‌توانند از علم هنرمندانه خود برای غریب ساختن آشنا بهره بگیرند. روث بِهار (۲۰۰۸)، پس از انقلاب ۱۹۵۹ در کوبا برای مطالعه یهودیان کوبایی، از آمریکا به کوبا باز می‌گردد. او با استفاده از عکاسی، فیلم، نثر و شعر، از قدرت استعاری انسان‌شناسی به عنوان گذرنامه و راه عبور و سپر بهره برد: «اگر چه نمی‌خواستم سرزمین مادری‌ام را به یک محل پژوهشی تبدیل کنم، انسان‌شناسی گذرنامه من شد. انسان‌شناسی، فرش پرنده جادویی من شد. تنها در مقام یک انسان‌شناس، – توانستم دو یا سه بار در سال به کوبا بازگردم و به تحقیقاتم ادامه دهم. انسان‌شناسی همچنین سپر من شد. هیچ کس نمی‌– توانست مرا به دلیل شکستن با موضع تبعیدی‌های کوبایی که معتقد بودند، هیچ کوبایی نباید تا زمان فیدل کاسترو بار دیگر پا به کوبا بگذارد مورد انتقاد قرار دهد» (بِهار، ۲۰۰۸: ۱۸).

شعر انسان‌شناسانه

انسان‌شناسی شعر به دنبال آن نیست که بپرسد «انسان چیست؟»، بلکه می‌خواهد بداند «مردم چگونه زندگی می‌کنند، چه می‌گویند، چه آیین‌هایی دارند و شعر چگونه بازتاب‌دهنده یا سازنده زیست‌جهان آنان است؟». شعر به مثابه یک چارچوب

[1] - Sue Ellen Thmpson
[2] - Writing unspeakaple
[3] - Marvin Bell.
[4] -Charles,Simic

فرهنگی، سندی فرهنگی و ابزار بازنمایی فرهنگ است. شعر، آیینه تمام نمایی از شیوه‌های زیستی و باورهای جمعی و ویژگی‌های فرهنگی گروه‌های انسانی است. شعر انسان‌شناسانه به شعری گفته می‌شود که بر پایه تجربه میدانی یا مطالعه فرهنگ‌پذیری سروده شده باشد. دست کم یکی از سازه‌های پنج‌گانه (حضور و غیاب، گسست و پیوند، فراروی، بازنمایی تجربه زیسته، خودبازتابی) را بازنمایی کند. در عین برخورداری از ارزش زیبایی‌شناختی، به داده‌های مردم‌نگارانه (مکان‌ها، آیین‌ها، گفت‌وگوها) وفادار بماند. هدف آن ابراز احساسات شخصی نباشد و به فهم فرهنگی کمک کند. این تعریف، شعر انسان‌شناسانه را از شعر غنایی صرف و نیز از «شعر قومی» که بر ترجمه شعر شفاهی بومی تمرکز دارد، متمایز می‌کند.

به واسطه شعر، انسان‌شناسان می‌توانند لایه‌های فرهنگی و زیستی انسان را کشف و آشکار نمایند. شعر انسان‌شناسانه به مانند نثر می‌تواند راهی آزادانه برای صادق بودن، صریح بودن در مورد مشاهدات و احساسات را فراهم آورد. خواه به عنوان یک انسان‌شناس غریبه یا به عنوان یک انسان‌شناسی که از بیرون در مورد فرهنگ خود می‌نویسد. شعر انسان‌شناسانه، هنگامی که در چارچوب انضباط و فرصت‌های ارایه شده توسط زبانی فشرده و افراشته شود، از نویسنده می‌خواهد که متن را بازنویسی کند و زواید را بزداید. بر احساسات و نگرش‌ها، موضع ما و همچنین ایده‌ها پرتو افکند. شعر انسان‌شناسانه راهی فراهم می‌آورد تا انسان‌شناسی سال‌ها پس از انجام مطالعات پژوهشگران، مرتبط، تازه و نو باقی بماند (می‌نارد، ۲۰۰۸). استفیلیپ لوین[1] (۱۹۹۱) و مگی اندرسون[2] (۲۰۰۰) به شناخت مرزهای فرهنگی و کشمکش آنها از طریق شعر می‌پردازد. آن‌ها چیزهای زیادی برای آموزش به انسان‌شناسان دارند. درباره اینکه چگونه شعر می‌تواند درک ما از اعمال فرهنگی و تاریخی را روشن و غنی سازد. شعر انسان‌شناسانه و انسان‌شناسان شاعری مانند ترتوی، لوین و اندرسون، بی. اچ. فیرچایلد[3] (۲۰۰۵)، یوسف کومونیاکا (۱۹۸۸)، تد کوزر (۱۹۹۴)، آدرین ریچ (۱۹۹۱)[4] و .... جهان اجتماعی جامعه مورد مطالعه خود را به تصویر می‌کشند. ناتاشا ترتوِی[5] (۲۰۰۶)، انسان‌شناس شاعری است که از شعر برای مستندسازی و شهادت دادن در کتاب «جنوب بومی[6]» خود در جنوب شرقی آمریکا بهره می‌گیرد. شعرهای او مواجهه او با کودکی در میان مردم مورد مطالعه خود است.

انسان‌شناسان دیگری مانند گیلرموگومز پنا[7] از چندین ژانر به طور همزمان بهره می‌گیرند تا جهان اجتماعی را آشکار سازند. او با خلق انسان‌شناسی استعماری وارونه شعر را با نثر و هنر اجرا در می‌آمیزد تا رابطه بین اجراگر و مخاطب، سوژه و پژوهشگر و دانشمند و هنرمند را از هم بگسلد (پنا، ۲۰۰۰: ۱۳۲). از نظر رابرت بلی[8]، شاعر انسان‌شناس، شعر انسان‌شناسانه در کنار دیگر شکل‌های تجربی و خلاق، می‌تواند به انسان‌شناسان کمک کند تا تصویری ژرف‌تر از واقعیت‌های اجتماعی ترسیم کنند. تصویری که ممکن است از طریق نثر انسان‌شناسانه به دشواری حاصل شود. هنر و شعر درس‌های بسیاری برای انسان‌شناسی دارد و پتانسیل هیجان انگیزی برای پیوند این دو حوزه فراهم می‌سازد. کانمن (۲۰۰۳)، معتقد است جایی وجود دارد که شعر انسان‌شناسانه می‌تواند به یک اندازه با نثر انسان‌شناسانه طنین انداز شود. آگاهی تلویحی انسان‌شناس، درس‌های بسیاری را در میدان گرد هم می‌آورد. نوشتن یادداشت‌های انسان‌شناسانه به صورت شعر و یا نوشتن شاعرانه به عنوان تحلیل داده، راه‌هایی برای زبان بخشیدن به این پیام‌ها و به اشتراک گذاشتن آن‌ها در قالب‌های غنایی هستند یا ممکن است اشعار به عنوان یادداشت‌های جایگزین یا در کنار نثر منتشر شده ظاهر شوند. مَی‌نارد در سال ۲۰۰۲ و ۲۰۰۸ یک کتابچه از اشعار و همچنین یک مردم‌نگاری به نثر منتشر کرده است.

---

[1] -Philip Levine
[2] -Maggie Anderson
[3] - Fairchild
[4] -Yusef Komunyakaa,Ted Kooser,Adrienne Rich.
[5] -Natasha Trethewey
[6] - Native Guard
[7] - Guillermo Gomez Peña.
[8] - Robert Bly

روش پژوهش

پژوهش حاضر با رویکردی کیفی و از نوع تحلیلی- تفسیری انجام شده است. از آنجا که هدف اصلی مقاله، بررسی چگونگی تأثیر فرم شعر بر معنا و بینش انسان‌شناختی و نیز تبیین نسبت میان انسان‌شناسی و شعر است، روش تحقیق این مقاله استفاده از مطالعه اسنادی و مرور نظامند منابع نظری و تجربی در حوزه انسان‌شناسی شعر و مردم‌نگاری شاعرانه است. منابع مطالعه شده شامل کلیه کتاب‌ها، مقاله‌ها، مجموعه‌های شعر و مردم‌نگاری‌هایی است که به رابطه انسان‌شناسی و شعر، شعر انسان‌شناسانه و مردم‌نگاری شاعرانه پرداخته‌اند. روش گردآوری داده‌ها به صورت کتابخانه‌ای و با جستجوی هدفمند در پایگاه‌های تخصصی و نیز منابع مکتوب انجام شد. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها به شیوه تحلیل مضمون انجام گرفت. به این صورت که پس از مطالعه و استخراج عبارات، مفاهیم و استدلال‌های اصلی از متون، مضامین بنیادین (مانند «حضور و غیاب»، «گسست و پیوند»، «فراروی»، «بازنمایی تجربه زیسته» و «خودبازتابی») شناسایی، دسته‌بندی و با استفاده از روش مقایسه مداوم در بستر نظریه‌های انسان‌شناسی کلاسیک و پسامدرن تفسیر شدند. برای افزایش اعتبار و دقت یافته‌ها، از دو راهکار استفاده گردید: ۱) بازبینی همتایان غیررسمی: ارائه خلاصه یافته‌ها به دو تن از انسان‌شناسان آشنا با حوزهٔ شعر برای دریافت بازخورد؛ ۲) مثلث سازی در منابع: استفاده همزمان از متون نظری، مردم‌نگاری‌های کلاسیک، مجموعه‌های شعر و زندگینامه‌های پژوهشی. ذکر این نکته لازم است که نویسنده مقاله، خود به عنوان یک انسان‌شناس و شاعر در میدان پژوهش حضور داشته و از تجربه زیسته و بازتاب اندیشی شخصی نیز به عنوان منبعی مکمل برای درک نسبت میان فرم شعر و بینش انسان‌شناختی بهره برده است. این ویژگی، پژوهش را در زمره مطالعات با رویکردی تاملی قرار می‌دهد، بدون آنکه اتکا به شواهد اسنادی و استدلال‌های نظری کاهش یابد.

یافته های پژوهش

۱. سازه‌های انسان‌شناسی شعر

اصلی‌ترین سازه انسان‌شناسی شعر، سازه حضور و غیاب (انسان به مثابه راز) است. در علم، انسان، ابژه یا موضوع مطالعه است. در فلسفه، انسان سوژه است. اما در شعر، انسان به راز تبدیل می‌شود. شعر مبنای «حضور و غیاب» را می سازد، یعنی انسانی که هم اینجاست و هم نیست. آنچه در یک شعر درباره من گفته می‌شود، در عین حال که عمیقا شخصی و خصوصی است، به محض این‌که به زبان شعر در می‌آید، از من تجربی شاعر جدا می‌شود و به مای انسانی تبدیل می‌شود. این دیالکتیک حضور و غیاب، هسته اصلی انسان‌شناسی شعر است. انسان همواره چیزی فراتر از آن چیزی است که از او گفته می‌شود (بِهار، ۲۰۰۸).

سازه دیگر در انسان‌شناسی شعر، گسست و پیوند است که در آن انسان به مثابه موجودی مرزی تصور می‌شود. شعر بر خلاف بسیاری از گفتمان‌های دیگر مانند علم، فلسفه، انسان را در وضعیت مرزی قرار می‌دهد. این گسست در زبان روزمره، منطق خطی و یکپارچه می‌آفریند. شعر در میدان انسان‌شناسانه با ایجاد گسست، امکان نوعی پیوند جدید را فراهم می‌کند. این پیوند، پیوند ناخودآگاه با امر قدسی، یا با حقیقتی که در گفتار عادی قابل بیان نیست. انسان‌شناسی شعر، انسان را در میان فاصله میان گسست از خویشتن و پیوند با دیگری تعریف می‌کند (بِهار، ۲۰۰۸؛ استولر، ۱۹۹۹؛ مَی‌نارد، ۲۰۰۸). دیگر سازه، آفرینش زبان در شکل‌دهی به هستی است. در شعر، این انسان نیست که زبان را به خدمت می‌گیرد تا پیامی را منتقل کند، بلکه این زبان است که در انسان به جریان می‌افتند و او را به عرصه هستی می‌کشاند. شعر نشان می‌دهد که مرزهای وجودی ما همان مرزهای زبان ماست (مَی‌نارد، ۲۰۰۸). مهمترین سازه‌ای که شعر برای انسان‌شناسی فراهم می‌کند، مفهوم فراروی[1] است. شعر، انسان را نه آنگونه که هست، بلکه آنگونه که می‌تواند باشد، یا هراس دارد باشد، یا آرزو دارد باشد، به تصویر می‌کشد. شعر به ما می‌گوید که

[1] - Transcendence

انسان یک واقعیت ثابت نیست، یک امکان سیال است. فراروی در انسان‌شناسی شعر، همان‌جایی است که شعر، آیین و خلسه به هم می‌رسند. به همین دلیل است که یک شعر از هزاران سال پیش، هنوز می‌تواند درباره من امروز سخن بگوید (کانمن، ۲۰۰۸، هَیمِز، ۲۰۰۳).

سازه روایت تجربه زیسته یا سازه «بازنمایی تجربه‌های زیسته[1]»، چارچوبی مفهوم ساز برای شعری انسان‌شناسانه است. این سازه به این پرسش پاسخ می‌دهد که چگونه می‌توان تجربه یک گروه اجتماعی را از زبان خودشان روایت کرد. شعر رسانه‌ای است برای ارتباط همدلانه که با سوژه‌های تحقیق به کار گرفته می‌شود. دیوید هانائر[2] با سربازان آمریکایی جنگ عراق مصاحبه عمیق انجام داد و یافته‌های خود را در قالب شعر بازآرایی کرد تا تجربه زیسته آن سربازان (ترس، خشونت، حسرت) را نه در قالب گزارش‌های خشک آماری، بلکه با تمام پیچیدگی‌های عاطفی و ادارکی آن بازنمایی کند. اینجا شعر، یک فرم هنری نیست؛ یک ابزار مردم‌نگاری است (هانائر، ۲۰۱۰).

سازه کاربردی انسان‌شناسی شعر، سازه «حفظ و ثبت میراث ناملموس[3]» است. انسان‌شناسی شعر به دنبال نجات فرهنگ‌های در حال فراموشی است. شعر در اینجا، همچون ظرفی عمل می‌کند که باورها، اسطوره‌ها، ترانه‌های کار و لالایی‌ها را در خود حفظ می‌کند. اگر این ایده را به شعر تعمیم دهیم، شعرهایی که آیین‌های کهن (مثل نوروز، یلدا، یا آیین‌های عشایری) را تصویر می‌کنند، در واقع دارند یک سند مردم‌نگارانه از آن فرهنگ ارائه می‌دهند (برادی، ۲۰۰۳). «کارکرد اجتماعی و آیینی[4]» یکی دیگر از مهمترین مبنای شکل گیری شعر است. در انسان‌شناسی، شعر گاهی یک «متن» برای تحلیل فلسفی است. اما در مردم‌نگاری، شعر یک «عملکرد» است. مردم‌نگاری شعر می‌تواند نشان دهد، یک شعر در بستر واقعی زندگی چه کارکردی دارد. آیا برای شفای بیمار خوانده می‌شود؟ (مثل دوبیتی‌های درمانگر در برخی مناطق) آیا برای ابراز اعتراض اجتماعی است؟ (مثل شعرهای کارگری) یا برای انتقال ارزش‌های اخلاقی به کودکان؟ (مثل شعرهای آموزشی). «ردپای مردم‌نگار در متن[5]»، یکی از مفاهیم کلیدی در مردم‌نگاری مدرن، خودبازتابی[6] است . یعنی محقق باید بداند که خودش نیز بخشی از میدان تحقیق است و نمی‌تواند کاملاً بی‌طرف باشد. در شعر، این سازه به شکل حضور «راوی» یا «شاعر» در متن تجلی می‌کند. شاعرمردم‌نگار وقتی از یک فرهنگ بومی می‌گوید، ناگزیر نگاه خود را نیز وارد متن می‌کند. پرسش اینجا این است: شاعر تا چه اندازه توانسته به «نگاه درونی[7]» نزدیک شود و تا چه اندازه «نگاه بیرونی[8]» خود را حفظ کرده است (هانائر، ۲۰۱۰؛ بِهار، ۲۰۰۸؛ مَی‌نارد، ۲۰۰۸). چالش‌های روش‌شناختی در انسان‌شناسی بر پیوند بین نحوه نگارش مردم‌نگاری و میزانی از اعتماد به داده‌های مردم‌نگارانه تاکید می‌ورزد. با این حال دستیابی همزمان به ارزش‌های زیبایی‌شناسانه و اعتبار مردم‌نگاری می‌تواند دشوار باشد.

بنا بر تعریف، شعر خوب، شعری است که برتری زیبایی‌شناختی داشته باشد و شور و احساسات را در نظر داشته باشد. این تعریف ممکن است باعث شود که یک شاعر به مکان‌های تاریخی، نقل‌قول‌های مستقیم یا توالی زمانی پایبند نباشد تا به ارزش‌های شعر خوش ساخت، منسجم و پرمایه احترام بگذارد. شعری که به یک اندازه یا حتی بیشتر به آنچه در جریان است وفادار است. این نگاه با اعتبار بخشیدن به داده‌های مردم‌نگارانه، داده‌ها باید ریشه در تجربیات واقعی داشته باشند در تضاد قرار می گیرد. شاعر انسان‌شناس و انسان‌شناس شاعر، باید هر دو را انجام دهند. شاعر انسان‌شناس همانند نویسنده داستان تاریخی، باید سعی کند به تجربه تاریخی بیرونی وفادار باشد و در عین حال، فراتر از آن یا از خلال آن به واقعیت عینی هنرمندانه و به همان اندازه راستین دست یابد، به حسی از زیبایی‌شناسی که به جای کاستن از «واقعیت‌های عینی» بر آن‌ها می‌افزاید.

---

[1] - Representation of lived Experience
[2] - David Ian Hanauer
[3] - Intangible Heritage Documentation
[4] - Social and Ritual Function
[5] - The Ethnographer's Footprint
[6] - Self-reflexivity
[7] - Emic
[8] -Ethic

۲. انسان‌شناسان شاعر در ایران

بیژن کلکی[۱] (۱۳۷۷– ۱۳۱۷) شاعر و انسان شناس است. در شعرهایش تصاویر زیادی را می‌توان از آیین و آداب رسوم، ادبیات شفاهی و باورهای مردم ایران یافت. کاظم سادات اشکوری[۲] (۱۳۱۷) یکی از انسان‌شناسان برجسته مرکز مردم‌شناسی ایران است. آثار مردم‌شناختی او بر افسانه‌ها و ادبیات شفاهی متمرکز است. تاثیر مطالعات انسان‌شناسی در مجموعه‌های متعدد شعری او بسیار نمایان است. این مجموعه‌ها سرشار از افسانه‌ها، باورها، آیین‌ها و آداب و رسوم است. محمد اسدیان [۳](۱۳۲۳) یکی از فعالترین مردم‌شناسان مرکز مردم‌شناسی ایران است. حوزه مطالعاتی او فرهنگ عامه، اسطوره و موسیقی مردمی است. شعر او سرشار از ردپای مطالعات انسان‌شناسی او در حوزه فرهنگ مردم لر است. افسانه‌ها و باورها و اسطوره‌ها در کنار موسیقی مردمی در شعر او طنین انداخته‌اند. محسن میهن‌دوست[۴] (۱۴۰۱– ۱۳۲۳)، انسان‌شناس و شاعری طبیعت‌گرا است. در شعرهای او تصویرهای برگرفته از افسانه‌ها و باورهای مردمی، تصویرهای آشنا و زیبا از شور هستی زندگی موج می‌زند. اصغر عسگری خانقاه[۵] (۱۳۱۷–۱۴۰۱) از پایه‌گذاران انسان‌شناسان زیستی در ایران است. انسان‌شناسی او را به سمت شعر کشاند. این تاثیر در شعرهای او سبب شکل‌گیری تصاویری بدیع و انسانی شده است. از انسان‌شناسان نسل نو که در شعرشان حضور انسان‌شناسی را می‌توان به وضوح دید، می‌توان به افشین نادری مزجین، علیرضا حسن‌زاده، محسن پناهی و مینو سلیمی و... اشاره کرد. در

---

[۱] نویسنده، مردم‌شناس و شاعر نوگرای ایرانی یکی از شاعران نه چندان نام آشنای روزگار ماست. او به خاطر آوردن مکرر گل سوسن در سروده‌هایش به «شاعر سوسن‌ها» شهرت داشت. او به مدت نزدیک به بیست سال با مرکز تحقیقات مردم‌شناسی ایران وابسته به وزارت فرهنگ و آموزش عالی همکاری کرد و در این مدت به نوشتن مقاله‌های متعددی در باب اقوام ایرانی به خصوص ایلات ایران پرداخت. کلکی از اواخر دهه سی وارد کار ادبی شد و در دهه چهل اشعار فراوانی از وی در نشریه‌های ادبی چون خوشه، جهان نو و فردوسی به چاپ رسید .وی در دوران زندگی‌اش هیچ‌گاه در صدد برنیامد تا سروده‌هایش را به شکل کتاب چاپ کند؛ به همین دلیل در میان هم مسلکانش، به «شاعر لاکتاب» مشهور بود، اما پس از مرگش اشعار او که در قالب‌های نیمایی و سپید سروده شده بود، در دو مجموعه با نام‌های «نیامدی اسم آب یادم رفت» و «ترانه هایی برای آلکاپون» (هر دو نشر ایلیا رشت، ۱۳۸۴) تنظیم و چاپ شد. او به مدت نزدیک به بیست سال با مرکز تحقیقات مردم‌شناسی ایران وابسته به وزارت فرهنگ و آموزش.

[۲]– کاظم سادات اشکوری در ۱۷ خرداد سال ۱۳۱۷ در اشکور (یکی از توابع گیلان) به دنیا آمد. وی تحصیلات خود را تا مقطع لیسانس در دانشگاه تهران ادامه داد. از او مجموعه اشعار «شبها» ۱۳۴۱، «از دم صبح» ۱۳۵۵، «با ماسه های ساحل» ۱۳۵۶، «آن سوی چشم انداز»۱۳۵۰، «از برکه ها به آینه» ۱۳۵۳،« رگبار آفتاب» ۱۳۵۷، «ماهتاب اسفند» ۱۳۶۷، «چهار فصل» ۱۳۶۸، «در کنار جاده پاییزی» ۱۳۷۰، و مجموعه های داستانی «یک ساعت از ۲۴ ساعت» و «برگ ها می ریزند» انتشار یافته است.

[۳] محمد اسدیان، دانش‌آموخته دوره عالیِ رشته فرهنگ و زبان‌های باستانی در دانشگاه تهران است. از او شعرها و داستان‌هایی در مجله‌های مطرح آن زمان مانند «آسیای جوان»، «سپید و سیاه»، «زن روز» و به‌ویژه «فردوسی» انعکاس می‌یافت، اما ورود به مرکز مردم‌شناسی ایران، فصل دیگری در فعالیت‌های هنری و فرهنگی او گشود و از او مقالات بسیار و مصاحبه‌های متنوعی در زمینه شعر و ادبیات، نقد و نظر تطبیقی، و زبان‌شناسی در مجلاتی چون: «کلک»، «دنیای سخن»، مجله «پل فیروزه» (مربوط به دفتر پژوهش‌های فرهنگی)، مجله «هنر کتاب ماه» (ماهنامه تخصصی)، «گوهران» (فصلنامه تخصصی شعر)، مجله «چیستا»، فصلنامه «فرهنگ مردم»، «نمای پژوهش» (ویژهٔ ایرانشناسی به‌عنوان مشاور علمی و ارائه مقاله) و فصلنامه «درگاه» (لرستان) به چاپ رسید. اسدیان مدتی در دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران به تدریس درس‌های فرهنگ عامه و انسان‌شناسی و ادبیات اشتغال داشت و اکنون عضو پیوسته و نیز عضو هیئت تحریریه انجمن انسان‌شناسی ایران و از داوران مجله‌ای تحت عنوان «نامه انسان‌شناسی» است. برخی از آثار او در حوزه مردم‌شناسی عبارتند از: «باورها و دانسته‌ها در لرستان و ایلام» (به اتفاق محمدحسین باجلان فرخی و منصور کیایی)، «باورها و دانش عامه در شهر قشم»، «رساله‌ای در باب آیین‌های گذر». از مجموعه اشعار ایشان می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: «در مدار بسته ساعت»، «بوی باران‌های تاریک، نشر نشانه» و «صدای تو پیدایم می‌کند».

[۴] این نویسنده، پژوهشگر، اسطوره‌شناس، مردم‌شناس و شاعر، مقاله‌ها و کتاب‌های زیادی در زمینه‌های فرهنگ عامه، اسطوره‌شناسی و مردم‌شناسی نوشته است. از آثار مرحوم میهن‌دوست می‌توان به «اوسنه‌های عاشقی»، «سنت‌شکن»، «نه کلید»، «اگر من بی‌دم، تو هم بی‌دم»، «گفتاری از سیاووش شاهنامه»، «پژوهش عمومی فرهنگ عامه»، «اوسنه‌های پهلوانی – تغزلی و درنگی تحلیلی و نظری در آن‌ها»، «اوسنه‌های بخت و درنگی تحلیلی نظری در آن‌ها»، «اوسنه‌های خواب و درنگی تحلیلی و نظری در آن‌ها»، «سمندر چل‌گیس: سی و سه اوسانه»، «افسانه‌های دشت توس، پریان آب، انار بهشتی»، «کله فریاد: ترانه‌هایی از خراسان»، «داستان کیخسرو از زبان راوی دشت توس»، «اسطوره آب، چیستی پری» و «عاشقانه‌های گریز» اشاره کرد.

[۵] دکتر عسگری خانقاه دانش‌آموخته دکترای انسان‌شناسی از دانشگاه سوربن فرانسه و از پایه‌گذاران علم انسان‌شناسی زیستی در ایران بود و تحقیقات، تألیفات و ترجمه‌های ارزشمند زیادی در حوزه انسان‌شناسی داشت که از مهمترین آنها می‌توان به مبانی انسان‌شناسی زیستی، انسان‌شناسی عمومی، فرهنگ و زیست، مردم‌شناسی: روش، بینش، تجربه، اشاره کرد. وی همچنین مقالات متعددی نیز در حوزه مردم‌شناسی و تاریخ به نام خود ثبت کرده است.

مجموعه شعرهای این انسان‌شناسان، انسان‌شناسی را می‌توان دید که متاثر از میدان و حوزه کاری خود مانند، افسانه و ادبیات شفاهی، آیین و آداب و رسوم، جنگ و فجایع است.

۳. تحلیل نمونه‌ای از اشعار انسان‌شناسانه

«سوسن‌ها را نگاه کن
که چگونه در دامن کوه
آیین کهنسال باران را
بی‌صدا تکرار می‌کنند» (کلکی، ۱۳۸۴).

این شعر، سه سازه انسان‌شناسی شعر را در خود دارد. در سازه حضور و غیاب؛ سوسن هم نماد طبیعت است و هم نمادی برای غایب انسانی که آیین‌ها را فراموش کرده است. این شعر تجربه زیسته انسان را بازنمایی می کند. آیین کهنسال باران، ارجاع به باورهای کشاورزی ایران دارد که کلکی آن را در مردم‌نگاری‌هایش ثبت کرده است. این شعر از ویژگی مهم شعر انسان‌شناسانه یعنی فراروی بهره برده است. شعر انسان را نه آنگونه که هست بلکه آنگونه که می تواند همانگ با طبیعت باشد به تصویر کشیده است.

در شعری دیگر محسن میهن دوست، شاعری است انسان شناس که توانسته است ویژگی‌های فرهنگی جامعه خود را به تصویر بکشد.

«تنت مهر جانمازی است
که بر آن پیشانی می گذارم
فرشتگان مقرب را بگوی
بالشان را حمایل کنند» (میهن دوست، ۱۳۹۷).

در این شعر، معشوق به عنوان انسان حضور دارد و به عنوان فرشتگانی که باید برایش بال حمایل کنند، گویی که از جهانی بالاتر حضور دارد، غایب است. فراروی در این شعر به این شکل است که شعر انسان را نه آنگونه که هست، بلکه آنگونه که می تواند باشد نشان می دهد. شاعر، تجربه زیسته خود را در تجربه سجده و نماز به عنوان امری زیسته در فرهنگ اسلامی نشان می دهد.

در شعر کاظم سادات اشکوری، شاعر بیش از آنکه شاعر باشد، انسان شناس است. انسان‌شناسی که از شعر به عنوان ابزاریی برای بازنمایی فرهنگ زیسته خود بهره می برد.

«شوقی شیار می زند
این کشتزار آیش را
در ماهتاب اسفند
یار صبور همسفر سال اضطراب
در کشتزار مهتاب
بذر ترانه می پاشد.
شب در سکوت می گذرد از پل
و نام پونه صحرایی
یک لحظه می نشیند
در ذهن جویبار
یاد شکوفه های شکفتن

در باغ بامدادی
بر شاخ و برگ برهنه
گل در دهان خار
ای یار، یار، یار
دل در صدف نهان شده انگار
بر دامن بهار
شوقی شیار می زند
این کشتزار آیش را
در ماهتاب اسفند». (اشکوری، ۱۳۶۷).

در این شعر، انسان به مثابه راز و به شکل یار صبور و مشتاق دیده می شود. وقتی همسفر است حاضر است و وقتی صبور و مضطرب است غایب است. آنچه از انسان گفته می شود، همان دیالکتیک حضور و غیاب است، حضوری که فراتر از خود است. در این شعر گسست و پیوند انسان‌شناسانه در گسست از منطق کشاورزی (زمین آیش را نباید شخم زد، اما شوق شیار می‌زند) است. گسست از زمان خطی اسفند که پایان زمستان است، آغاز می‌شود. ماهتاب اسفند با آمدنش آن را آیینی می‌کند و نوروز از راه می‌رسد. در این شعر به شیوه‌ای بسیار شاعرانه پیوند امر قدسی (ماهتاب، بذر ترانه، باغ بامدادی) با طبیعتی که نقطه اتکای انسان است (شکوفه‌های شکفتن بر شاخه برهنه) به تصویر درآمده است. شعر انسان را نه آنگونه که هست (در زمین خشک، در سال اضطراب) بلکه آنگونه که می‌تواند باشد (بذر ترانه می‌پاشد، دل به صدف بهار می‌سپارند) تصور می‌کند. «فراروی» همان جایی است که شوق، آیین (ماهتاب اسفند) و خلسه (بذر ترانه پاشیدن) به هم می‌رسند. شعر هزاران سال بعد هم می‌تواند درباره «آیش» و «شوق» برای خواننده امروز حرف بزند. این شعر بازنمایی از تجربه زیسته است. تجربه یک کشاورز/ شاعر در اسفندماه که زمین را آماده می‌کند، یا تجربه عاشقی که در سال پراضطراب با یار همسفر است. در این شعر اهمیت میراث ناملموس را به صورت روشنی می توان دید. کشتزار آیش»، «ماهتاب اسفند»، «پونهٔ صحرایی»، «جویبار»، «باغ بامدادی» همه عناصر دانش بومی کشاورزی، گاهشماری، گیاهان خودرو و آبیاری سنتی هستند و شعر آیین شخم زدن در آستانه بهار را ثبت می‌کند که در بسیاری از فرهنگ‌ها با جشن و ترانه همراه است. «گل در دهان خار» می‌تواند اشاره به اسطوره‌های ایرانی (مثل خون سیاوش که از دل آتش گل می‌روید) یا باورهای عامه درباره رستنی‌ها باشد. این شعر کارکرد آیینی و اجتماعی را به تصویر می کشد. شعر می‌تواند در جامعهٔ روستایی برای همدلی با کشاورزان در سال خشکسالی یا «سال اضطراب» خوانده شود. «بذر ترانه پاشیدن» خود یک آیین است. ترانه به جای بذر، برای باروری زمین به کار می‌رود و «ماهتاب اسفند» نمادی از زمانی خاص برای مناسک پایان زمستان است. در «شب در سکوت می‌گذرد از پل»، پل نماد گذر از کهنه به نو است، که کارکردی آیینی در آیین‌های نوروزی دارد. این شعر توانسته این کارکرد را بازتاب دهد.

در این شعر، ردپای مردم نگار در شعر به روشنی مشخص است. شعر، بازتابی از خود مردمنگار را تداعی می کند. راوی (شاعر–مردم‌نگار) به وضوح در متن حضور دارد. «ای یار، یار، یار» اوست که خطاب می‌کند. راوی می‌داند که دارد تجربه شخصی خود (سال اضطراب، همسفر یار صبور) را به زبان شعر درمی‌آورد. او میان نگاه درونی (همذات‌پنداری با کشاورز و یار) و نگاه بیرونی (تحلیل وضعیت به عنوان یک ناظر) در نوسان است. در مصراع «دل در صدف نهان شده انگار بر دامن بهار» راوی دارد از دل خود می‌گوید (نگاه درونی) اما آن را در قالب صدف و دامن بهار(نگاه بیرونی) عینی می‌کند. شاعر به نگاه درونی بسیار نزدیک شده است. «سال اضطراب» احساس شخصی است. او در عین حال توانسته نگاه بیرونی را نیز حفظ کند. «کشتزار آیش» و «ماهتاب اسفند» برای شاعر عینیت جغرافیایی و تقویمی دارند که نگاه فرهنگی را تداعی می‌کند.

نتیجه‌گیری

امروزه انسان شناسی شعر، به‌عنوان شکل و روشی معتبر از بازنمایی، در پژوهش‌های انسان‌شناسی شناخته شده است. انسان‌شناسان از شعر به عنوان جایگزینی برای استعاره‌های ملموس مانند «اهداف» و «استراتژی‌ها» که در گفتمان آموزشی غالب هستند، استفاده می‌کنند. انسان‌شناسان با این روش جدید و تجربی به دنبال این هستند که درک جدیدی از زندگی ارائه کنند و با استفاده از ژانرهای مختلفی مانند رمان، زندگی‌نامه و شعر نمونه‌های تجربی قابل توجهی در مردم نگاری خلق کنند. شعر انسان شناسانه، علاوه بر این‌که یک فرم هنری است، به‌عنوان ابزاری برای بازنمایی زندگی فرهنگی و اجتماعی افراد به‌کار می‌رود، مردم‌نگاری شعر بیشتر بر اصول زیبایی‌شناختی شعر شفاهی بومی تمرکز دارد، در حالی که شعر انسان‌شناسانه یکی از شیوه‌های ارائه پژوهش‌های میدانی انسان‌شناسان است. مردم‌نگاران می‌توانند از شعر به عنوان رسانه‌ای برای ارتباط همدلانه با سوژه‌های تحقیقی خود استفاده کنند و همچنین بر مبنای شعر، فضاهای شناختی و احساسی جدید با جابه‌جایی مرزهای روش‌شناختی را ایجاد کنند. دلایل این گروه از مردم‌نگاران برای ارائه شعری پژوهش‌هایشان، ویژگی‌های خاص شعر به‌عنوان یک هنر، یک کنش و یک رشته است که می‌تواند رویکردهای جدیدی در پژوهش‌های اجتماعی ایجاد کند و از خطی بودن و ساده‌سازی پرهیز کند.

در نگاه انسان شناسی به شعر، باید در نسبت میان انسان‌شناسی و شعر، این دو را نه به عنوان دو قلمرو جداپذیر، بلکه به مثابه دو عرصه‌ی درهم‌تنیده و مکمل یکدیگر بازتعریف کرد. از منظر انسان‌شناسی شعر، شعر می‌تواند به بازنمایی تجربه‌ی زیسته‌ی فرهنگی، اجتماعی یاری رساند و از این رهگذر توانایی بازاندیشی در روش‌های انسان‌شناسی را ممکن می‌سازد. یافته‌ها نشان می‌دهد که انسان‌شناسی کلاسیک با تأکید بر الگوهای مشترک و پنهان‌سازی سوژه‌ی انسان‌شناس، اغلب از ثبت تنش‌ها، تضادهای درونی و تجربه‌های عاطفیِ میدان پژوهش غافل می‌ماند. در مقابل، شعر انسان‌شناسانه با بهره‌گیری از زبانی برانگیزاننده، فضایی برای بیان «ناگفتنی‌ها» و کاهش تنش میان خود و دیگری فراهم می‌کند. مطالعه انسان شناسی شعر نشان می دهد که چگونه شعر می‌تواند تصویری سیال، غیرقطعی و ژرف‌تر از فرهنگ ارائه دهد؛ تصویری که در آن انسان نه ابژه‌ی علم و نه سوژه‌ی فلسفه، بلکه «رازی» است که همواره فراتر از تعاریف باقی می‌ماند.

شعر انسان‌شناسانه افزون بر کارکرد زیبایی‌شناختی، خود شکلی از «کنش ارتباطی» و «بازتاب‌اندیشی» است. این گونه شعر هم سکوت‌ها و ابهام‌های فرهنگ را به زبان می‌کشاند و هم با ثبت آیین‌ها، باورها و میراث ناملموس، کارکردهایی اجتماعی و آیینی را بازتاب می‌دهد. با این حال، چالش اصلی در تلفیق شعر و مردم‌نگاری، کشمکش میان «اعتبار علمی» و «ارزش زیبایی‌شناختی» است. نمونه‌های بین‌المللی (از روث بندیکت تا ناتاشا ترتوی) و نیز تجربه‌ی انسان‌شناسان شاعر در ایران (از بیژن کلکی و کاظم سادات اشکوری تا نسل نو چون افشین نادری مزجین و محسن پناهی) نشان می‌دهد که این کشمکش نه یک مانع، بلکه خود بستری برای خلاقیت روش‌شناختی و گسترش مرزهای انسان شناسی شعر است. آنچه شعر برای انسان‌شناسی به ارمغان می‌آورد و آنچه انسان‌شناسی برای انسان، روشن می‌سازد، تأکید بر این نکته است که «فرهنگ» هرگز یک نظام بسته و هماهنگ از معانی نیست. شعر انسان‌شناسانه با پرهیز از جمع‌بندی‌های زودهنگام و با احترام گذاشتن به سکوت‌های معنادار می‌تواند الگویی برای انسان‌شناسی فراهم آورد. شعر انسان‌شناسانه راهی فراهم می‌آورد تا انسان‌شناسی سال‌ها پس از انجام مطالعات میدانی، مرتبط، تازه و نو باقی بماند. با وجود مزایای شعر انسان‌شناسانه، برای این حوزه سه محدودیت عمده وجود دارد؛ کشمکش اعتبار علمی در برابر ارزش‌های زیبایی‌شناختی، غیردقیق تلقی کردن شعر انسان‌شناسانه در نوشتارهای علمی و دشواری ارزشیابی آن و این‌که چه معیاری برای شعر خوب انسان‌شناسانه می‌توان تعیین کرد. انسان‌شناس شاعر ممکن است برای وفادار ماندن به ارزش‌های زیباشناسانه شعر، از جزییات فعالیت میدانی خود بکاهد و تمرکز خود را به شعر معطوف کند.

پیشنهادات پژوهش

برای انسان‌شناس شاعر پیشنهاد می شود که در هنگام فعالیت‌های میدانی خود، شعر خود را به همراه یادداشتی کوتاه درباره منبع میدانی آن بنویسند. در کنار نثر تحلیلی خود، شعر را هم انتشار دهند. برای ارزیابی آثار انسان‌شناسانه شعر نیز هیئت‌های داوری سه‌گانه‌ای متشکل از انسان‌شناس، شاعر، انسان‌شناس شاعر ایجاد شود.

درصد مشارکت نویسندگان

نویسنده مقاله، به عنوان تنها پژوهشگر، تمامی مراحل پژوهش از جمله طراحی، گردآوری و تحلیل دادهها، نگارش و ویرایش نهایی را به طور کامل انجام داده است.

تضاد منافع

نویسنده ضمن رعایت اخلاق نشر در ارجاع‌دهی و دقت آن در متن و انتهای مقاله، عدم استفاده از هوش مصنوعی در نگارش مقاله، نبود تضاد منافع و عدم استفاده و دریافت هرگونه هزینه مالی از هیچ شخص یا دستگاه دولتی را اعلام می‌دارد.

منابع

میهن دوست، محسن (۱۳۹۷). *عاشقانه های گریز*، مشهد: شمشاد.
کلکی، بیژن (۱۳۸۴). *نیامدی اسم آب یادم رفت*، رشت: ایلیا.
اشکوری، کاظم سادات (۱۳۶۷). *ماهتاب اسفند*، تهران: چهرفصل.

Reference

Anderson, M. (2000). Windfall: New and Selected Poems. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.

Ashkouri, Kazem Sadat (1988). The Esfand Moonlight. Tehran: Chahar-Fasl. (*in Persian*)

Battaglia, D. (1999). Toward an Ethics of the Open Subject: Writing Culture in Good Conscience. *In Anthropological Theory Today*. Henrietta L. Moore, ed. Pp. 114–150. Cambridge: Polity.

Behar, R. (2008). Between Poetry and Anthropology: Searching for Languages of Home In Melisa Cahnmann and R. Siegesmund, eds. *Arts-Based Research in Education: Foundations for Practice*. Pp. 55–71. London: Routledge.

Benedict, R. (1934). *Patterns of Culture*. Boston: Houghton Mifflin.

Brady, I. (2003). *Anthropological Poetics*. New York: Rowman and Littlefield.

Cahnmann-Taylor, M. (2008). Arts-Based Inquiry: Histories and New Directions. In M. Cahnmann-Taylor and R. Siegesmund, eds. *Arts-Based Research in Education: Foundations for Practice*. Pp. 3–15. London: Routledge.

Friedrich, P. (1996). The Culture in Poetry and the Poetry in Culture. In E. V. Daniel and J. M. Peck, eds., Culture/Contexture: Explorations in Anthropology and Literary Studies. Pp. 37–57. Berkeley: University of California Press.

Gottlieb, Al., and Graham,P. (1994). *Parallel Worlds: An Anthropologist and a Writer Encounter Africa*. Chicago: University of Chicago Press.

Hanauer,D,I. (2010). *Poetry as Research*.US: Johm Benjamins Publishing Company.

Hymes, D. (1981). "In Vain I Tried to Tell You": Essays in Native American Ethnopoetics. Philadelphia: University of Pennsylvania.

Jackson, M. (1986). *Barawa and the Ways Birds Fly in the Sky: an Ethnographic Novel*. Washington, DC: Smithsonian.

Kalaki, Bijan (2005). You Didn't Come, I Forgot the Name of Water. Rasht: Iliya. (*in Persian*)

Levine, P. (2000). *What Word Is*. New York: Alfred A. Knopf.

Maynard, K. (2008). The Poetic Turn of Culture, or the Elliptical "Resistances of Structure." *Anthropology and Humanism* 33(1–2):66–84.

Mihan-Doust, Mohsen (2018). Fugitive Romances. Mashhad: Shamshad. (*in Persian*)

Niriyan, K. (1995). *Love, Stars and All That.* New York.

Peña, G. (2000). Dangerous Border Crossers: The Artist Talks Back. New York: Routledge. Perloff, Marjorie.

Rosaldo, R. (1989). *Culture and Truth: The Remaking of Social Analysis*. Boston: Beacon.

Rothenberg, J, ed. (1985*). Technicians of the Sacred: A Range of Poetries from Africa, America, Europe and Oceania.* 2nd revised and expanded edition. Berkeley: University of California Press.

Simic, Ch. (1990). *Wonderful Words, Silent Truth: Essays on Poetry and a Memoir*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Stoller, P. (1989). *The Taste of Ethnographic Things: The Senses in Anthropology.* Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Stoller, P. (1997). *Sensuous Scholarship.* Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Stoller, P. (1999). *Jaguar: A Story of Africans in America.* Chicago: University of Chicago Press.

Stone, N. (2008). *Stranger's Notebook: Poems.* Evanston, IL: Triquarterly.

Tedlock, D, and Bruce M., Eds. (1995). The Dialogic Emergence of Culture. Urbana: University of Illinois Press.

Thompson, S. (1997). *Writing the Unspeakable. In Introspections: American Poets on One of Their Own Poems.* Robert Pack and Jay Parini, eds. Pp. 280–283. Hanover, NH: Middlebury College Press.

Trethewey, N. (2006). *Native Guard: Poems*. New York: Houghton Mifflin.

Whitman, W. (1998). *Leaves of Grass:* 1855 Edition. Ann Arbor, MI: Lowe and Hould.